

Pseudo-Demosthenes: Mot Nikostratos

Denne athenske rettstalen er overlevert som nr. 53 av Demosthenes' taler. Siden det ikke er han som fører ordet, men en viss Apollodoros, er den blitt regnet blant talene Demosthenes skrev som profesjonell taleskriver (*logograf*). I dag tror man likevel at forfatteren er en annen, særlig på bakgrunn av stilen, som er «slakk og gjentakende».¹ Kanskje har Apollodoros skrevet talen selv. Den kan dateres til omkring 368 f.Kr.

Talen tar utgangspunkt i en *apografe*, en klage som Apollodoros har reist mot sin nabo Nikostratos. Apollodoros hevder at to slaver, Kerdon og Manes, som Nikostratos og hans bror Deinon sier tilhører dem, i virkeligheten tilhører en tredje bror, Arethousios. Og siden Arethousios skylder staten penger etter at vår taler tidligere har fått ham bøtelagt for falsk stevning, vil slavene være å betrakte som statens eiendom – det vil si, staten vil kunne beslaglegge og selge dem for å inndrive beløpet. Juryen av athenske borgere skal altså ta stilling til om slavene tilhører Arethousios eller Nikostratos og Deinon.

Som vanlig i athenske rettssaker har partene selv holdt sine innlegg, eventuelt med hjelp fra venner. I saker av denne typen var det slik at hvis anklager fikk tiltalte dømt, ville han som belønning motta én tredjedel av beløpet som ble inndrevet.² Fikk han derimot ikke tiltalte dømt, ville han bli ilagt en bot på tusen drakmer, samt miste retten til å reise saker mot andre borgere for fremtiden.

¹ Bers (2003), s. 14.

² I tekstens andre avsnitt står det tre fjerdedeler, men nyere kildemateriale antyder at det dreier seg om én tredjedel.

Apollodoros bruker annen halvdel av talen til å sannsynliggjøre at slavene tilhører Arethousios. Den første halvdel er i sin helhet avsatt til en fortelling om Apollodoros' øvrige forhold til brødrene, særlig Nikostratos. De to var naboer og venner, og da Nikostratos ble tatt til fange av slavehandlere, lånte Apollodoros ham penger til å kjøpe seg fri. Men Nikostratos takket for dette med en rekke fiendtlige handlinger. Blant annet fikk han en jury til å erklære Apollodoros som skyldner til staten av et uretstående beløp. Apollodoros hadde ikke mottatt stevning og var ikke til stede, men Nikostratos førte falske vitner som bekreftet stevningen, blant dem broren Arethousios. Det er etter dette at Apollodoros i en ny rettssak får Arethousios bøtelagt for falsk stevning. Og nå vil han ramme Nikostratos gjennom Arethousios, eller snarere begge to, for hvis slavene blir vurdert som Arethousios' og ikke Nikostratos' eiendom og deretter konfiskert, vil begge ha lidd økonomisk tap.

For oss er det kanskje uventet at Apollodoros på denne måten begrunner sin sak i et personlig ønske om hevn mot Nikostratos. Men i Athen, der det ikke var noen offentlig påtalemyndighet og saker ble reist av borgerne selv, kunne man spørre hvorfor noen gikk til sak for lovbrudd som ikke rammet dem selv direkte, slik Apollodoros her har gjort. Da ville et ønske om oppreisning etter tidligere urett virke mer tillitvekkende enn et ønske om vinning i form av penger.³ Hevnjerrige borgere var dessuten generelt nyttige, siden de sørget for at forbrytere som ellers ville gått fri ble stilt for retten.

Oversettelsen følger Murrays utgave, som bygger på Blass.

3 Slike som anla sak uten personlige grunner, men i vinnings hensikt, ble kalt sykofanter. Sykofantene førte rettssaker i håp om å få en del av boten som belønning, eller drev utpresning ved hjelp av trusler om rettssak; de ble sett på med forakt. I artistiske rettstaler finner vi derfor ofte at taleren ønsker å fri seg fra mistanken om å være sykofant. Sml. Lysias, *Mot Eratosthenes*, 2, *Drapet på Eratosthenes*, 44, og *Om oliventrestubben*, 20–1, med noter.

Mot Nikostratos

Oversatt av Tor Ivar Østmoe

[1] La størrelsen på beløpet og det at jeg fører saken i mitt eget navn tjene som tilstrekkelig bevis, ærede rett, på at jeg ikke har gått til sak med tanke på egen vinning,¹ men fordi disse mennene har gjort urett og skade mot meg, og fordi jeg mener jeg bør hevne meg. For hadde jeg villet sko meg, ville jeg ikke ha reist sak på grunn av slaver som er verdt to en halv mine – etter motpartens egen vurdering – og samtidig risikert en bot på tusen drakmer² og å miste retten til å anklage noen i mitt eget navn, og heller ikke sto jeg så på bar bakke eller var så i beit for venner at jeg ikke kunne ha fått en annen til å gå til sak. [2] Men av alt som kan skje et menneske, syntes jeg det måtte være det verste om jeg skulle bli krenket selv, mens en annen skulle stille med sitt navn på mine vegne, når det var meg det hadde gått utover – og disse kunne også ha brukt det til å hevde at jeg lyver når jeg forteller om mitt fiendskap med dem, for de kunne si at en annen ikke ville ha reist sak, hvis jeg var den som ble rammet. Og derfor gikk jeg til sak selv. Og nå som jeg har gjort det: Hvis jeg beviser at slavene tilhører Arethousios, slik det står skrevet,³ så vil jeg gi de tre fjerdedelene som ifølge loven tilfaller en privatperson som reiser en slik sak tilbake til byen, og være fornøyd med bare å ha fått hevnet meg. [3] Og hadde jeg hatt

1 Originalteksten har «som en sykofant». Se innledning.

2 Den grunnleggende myntenheten i den greske verden var drakmen, en sølvmynt som etter athensk standard veide 4,37 gram. En drakme ble delt i seks oboler. 100 drakmer utgjorde en mine, og 6000 én talent.

3 dvs. i anklagen.

nok vann⁴ til å gjengi for dere fra begynnelsen av hvor mye godt jeg har gjort for dem og hva de har gjort til gjengjeld, vet jeg at dere ville hatt enda bedre forståelse for at jeg er sint på dem, og at dere ville ha regnet dem som mennesker av siste sort – men saken er den at selv ikke det dobbelte av det jeg har ville ha vært nok. Så jeg vil legge frem for dere de største og verste av ugjerningene deres, de som fikk meg til å gå til sak, og la de andre ligge.

[4] Ærede rett: Nikostratos her, som er naboen min ute på landet og er på alder med meg, er en kjenning fra gammelt av, men da faren min døde og jeg flyttet ut på landet, der jeg fortsatt bor, fikk vi ganske mye med hverandre å gjøre, fordi vi var naboer og på samme alder. Med tiden ble vi gode venner, og jeg følte meg så nær ham at han aldri gikk tomhendt hvis det var noe han trengte, og han ga meg også god hjelp med å se til og sørge for mine saker, og hver gang jeg var ute og reiste for staten som trierark⁵ eller hadde et privat ærend, pleide jeg å gi ham oppsyn med alt som skjedde på gården.

[5] Så skjedde det at jeg måtte ut som trierark rundt Peloponnes, og føre ambassadørene som folket⁶ hadde utpekt derfra og over til Sicilia. Dette skulle skje i all hast, og jeg skrev til ham og forklarte at jeg hadde reist og ikke kunne komme hjemom, for jeg kunne ikke la ambassadørene vente, og jeg ba ham ordne og passe på hjemme, som han hadde gjort før. [6] Mens jeg var borte, rømte tre av slavene på gården hans fra ham, to som han hadde fått av meg, og én av dem han hadde kjøpt selv. Mens han var på jakt etter dem ble han tatt til fange av en galei,⁷ og tatt til Aigina⁸ og solgt der. Da jeg kom hjem med skipet jeg hadde som trierark kom Deinon, denne mannens bror, til meg og fortalte om ulykken som hadde hendt. Han sa at han selv ikke hadde hatt råd til å reise ut etter ham, enda han hadde skrevet og bedt om det, og han sa også til meg at han hadde hørt at det sto dårlig til med ham. [7] Da jeg

4 I vannuret (*klepsydra*) som regulerte taletiden.

5 Velstående athenere fikk i oppgave av staten å utruste krigsgaleier, og ble kalt «trierarker», etter skipstypen *trieres* (skip med tre årerader). En trierark kommanderte selv skipet eller fikk en annen til å gjøre det.

6 Antakelig den athenske folkeforsamlingen.

7 Galei: gr. *trieres*, som var samme type skip som en trierark utstyrte, men her er det snakk om pirater.

8 En øy i Den saroniske bukt, utenfor Athen.

hørte dette, syntes jeg det var ille det som var hendt ham, og jeg sendte straks broren Deinon ut til ham, og ga ham tre hundre drakmer i reisepenger. Da han kom tilbake, var det første han gjorde å gå til meg. Han omfavnet og takket meg for å ha gitt broren penger til reisen, men var fortvilet over det som hadde hendt, og mens han beklaget seg over sin familie, ba han meg om hjelp, slik jeg alltid før hadde vært en sann venn for ham. Han gråt mens han sa at han var blitt kjøpt fri for seksogtyve miner, og ba meg bidra til løsepengene.⁹

[8] Jeg syntes synd på ham da jeg hørte dette. Jeg så også at det var dårlig stelt med ham, og han viste frem sår etter lenker på leggene, som han fortsatt har arr etter – men hvis dere ber ham vise dem, vil han langt fra være like ivrig¹⁰ – og jeg svarte ham at jeg hadde vært en sann venn tidligere, og at jeg ville hjelpe ham i den vanskelige situasjonen nå. Jeg sa fra meg de tre hundre drakmene som jeg hadde gitt broren i reisepenger da han reiste ut til ham, og sa at jeg ville skyte inn tusen drakmer til løsepengene. [9] Og dette var ikke bare noe jeg sa og lot det bli med det. Men siden jeg ikke hadde godt med penger, fordi jeg lå i strid med Formion, og han hadde tatt eiendommen jeg hadde fra min far,¹¹ gikk jeg til Theokles, som på den tiden drev en bank, med noen begre og en gullkrans som jeg hadde hjemme fra farsarven, og ba ham om å gi ham tusen drakmer, og de pengene fikk han i gave, og det står jeg ved.

[10] Ikke mange dager senere kom han til meg og gråt og sa at de fremmede som hadde lånt ham løsepengene krevde ham for det som sto igjen. Avtalen var at han skulle betale innen tredve dager eller skylde det dobbelte, men ingen ville kjøpe gården hans som lå ved siden av min eller ta den som sikkerhet for lån, fordi broren Arethousios, som eier slavene jeg har gått til sak på grunn av, nektet å la noen kjøpe den eller ta pant i den, med den begrunnelse at han selv allerede hadde gitt et lån med gården som sikkerhet. [11] «Gi meg resten av pengene,» sa han, «før de tredve dagene er ute, slik at jeg ikke taper de pengene jeg allerede har gitt, de tusen drakmene,

9 Nikostratos satset på et spleiselag fra venner for å innfri lånet han hadde tatt opp for å kjøpe seg fri.

10 Apollodoros impliserer antakelig at Nikostratos frykter juryens forakt.

11 Formion overtok forretningene til Pasion, Apollodoros' far, etter dennes død, og giftet seg med enken hans.

og de tar meg i stedet. Når jeg har samlet inn pengene og blitt kvitt de fremmede, gir jeg deg tilbake alt du har lånt meg. For du vet,» sa han, «hva loven sier: Den som er blitt løskjøpt fra fiender tilhører den som har stått for løskjøpet, hvis han ikke betaler tilbake.»

[12] Jeg hørte ham si dette og hadde ingen grunn til å tro at han løy, og jeg svarte som en ung mann gjør til en god venn, når han ikke aner at han blir lurt: «Nikostratos, jeg har vært en sann venn for deg før, og i ulykken som har rammet deg nå, har jeg også hjulpet så godt jeg kunne. Siden du for øyeblikket ikke klarer å skaffe alle pengene, og jeg ikke har midler utestående, og heller ikke penger selv, så tilbyr jeg deg å ta hvilken som helst del av min eiendom som sikkerhet for et lån på resten av beløpet, et lån som du kan ha rentefritt i ett år og bruke til å betale de fremmede. Og når du har fått samlet inn penger, kan du betale meg tilbake slik du sier.» [13] Da han hørte dette, takket han og ba meg ordne det så raskt som mulig, før det han sa var fristen for å stille løsepengene. Derfor pantsatte jeg bygården min for seksten miner til pambotaderen¹² Arkesas, som han hadde presentert meg for, for en rente på åtte oboler per mine i måneden.¹³

Men da han hadde fått pengene, var det ikke slik at han viste seg takknemlig for det jeg hadde gjort for ham, nei, han la straks en plan for å ta pengene fra meg og gjøre seg til min fiende, slik at jeg som var ung og uerfaren skulle stå der rådløs og ikke klare å kreve ham for pengene jeg hadde pantsatt bygården for, men la ham få beholde dem. [14] Først slo han seg sammen med noen jeg hadde en tvist med, og ga sitt ord til dem. Så, da rettsakene mine mot dem kom i gang, lot han dem få vite hva jeg hadde tenkt å si, som han var kjent med. Han fikk også registrert at jeg skyldte statskassen seks hundre og ti drakmer for å ha holdt unna eiendom,¹⁴ uten at jeg hadde mottatt noen stevning, og han fikk hjelp fra Lykidas, mølleren, til å fremme saken. Som vitne til stevningen oppga han sin egen bror Arethousios, som eier disse slavene, og en annen. De var forberedt på – hvis de kom for retten, de sakene jeg hadde

12 Fra demen Pambotadai. Den athenske staten var inndelt i rundt 150 kommuner (gr. *demos*, som i denne betydningen vanligvis oversettes som *deme*). En greker hadde bare ett navn, for nærmere identifikasjon var det derfor vanlig å oppgi hjemstedet.

13 Dvs. 16 prosent i året.

14 Det er uklart hva slags bestemmelse dette er.

anlagt mot slektningene som hadde gjort meg urett – på å anklage meg for å skyldte penger til statskassen og få meg satt i fengsel.¹⁵

[15] Og i tillegg til dette: Denne mannen,¹⁶ som uten å stevne meg hadde fått retten til å idømme meg en gjeld på seks hundre og ti drakmer, og som hadde ført falske vitner til stevningen, han tok seg inn i huset mitt med makt og forsynte seg med alt som var der, som var verd mer enn tyve miner, og tømte det fullstendig. Jeg mente jeg burde ta hevn, og så snart jeg hørte om boten, betalte jeg det jeg skyldte til statskassen og begynte å forberede sak for falsk stevning, slik loven krever, mot ham, altså Arethousios, som innrømmet at han hadde bekreftet stevningen. Men han kom til gården min om natten og skar over podene på de beste frukttrærne, og vinstokkene også, og brøt ned rekkene med olivenstiklinger som sto rundt omkring, og gjorde verre skade enn en fiendehær i krig. [16] Og ikke nok med det: De fikk også en gutt, en athener – de er jo naboene mine, gårdene grenser opp til hverandre – til å gå inn hos meg og plukke av blomstene i rosebedet midt på dagen, slik at hvis jeg knep ham og slo eller bandt ham i sinne, i den tro at han var en slave, kunne de reise sak mot meg for vold. Men dette slo feil, for utover å skaffe vitner på det som var hendt meg, foretok jeg meg ingenting mot dem – og det var da de tenkte ut sin verste plan.

[17] For da jeg hadde fått saken mot denne mannen for falsk stevning gjennom det forberedende rettsmøtet og skulle til å få den for retten, da lå han på lur ved steinbruddene en kveld jeg kom sent tilbake fra Pireus. Han slo meg med knyttneven og festet grep om livet mitt og ville ha slengt meg i steinbruddet, hvis det ikke var for at noen hørte meg rope og kom til hjelp. Ikke mange dager senere stilte jeg i retten, på en dag da flere saker var berammet, og jeg beviste at han hadde løyet om stevningen og begått alle de andre forbrytelsene jeg har nevnt, og fikk ham dømt. [18] Og da straffen skulle utmåles, ville retten gi dødsstraff, men jeg ba dem om ikke å gjøre noe slikt for min skyld, men aksepterte heller den boten de selv¹⁷ hadde foreslått, på én talent, ikke for at Arethousios skulle

15 Som skyldner til statskassen ville Apollodoros ikke kunne føre saker. Slektingene: Formion, se §9.

16 Det er ut fra teksten ikke helt klart hvem av de tre (Nikostratos, Arethousios eller Lykidas) det her dreier seg om.

17 Altså Arethousios og de som eventuelt snakket for ham. Ikke alle lover fastsatte en

berge livet – for han fortjente å dø for det han hadde gjort mot meg – men for at jeg, sønn av Pasion og borger etter vedtak, ikke skulle bli skyld i noen atheners død.¹⁸

For å bevise at det jeg har fortalt dere er sant, vil jeg føre vitner på alt.

Vitner

[19] Så langt, ærede rett, har jeg forklart hva disse her har gjort mot meg og hva som er bakgrunnen for min påstand. Og at disse slavene tilhører Arethousios og er i hans besittelse slik jeg har påstått, det vil jeg vise dere. Når det gjelder Kerdon, tok han seg av ham fra han var liten gutt, og jeg vil føre vitner som vet at han tilhørte Arethousios.

Vitner

[20] Og jeg vil nå føre vitner på at det var Arethousios som mottok lønn for ham fra alle dem han noen gang har arbeidet hos, og at han som eier også mottok erstatning, eller ga erstatning når han ødela noe.

Vitner

Når det gjelder Manes, så lånte han ut penger til Arkhepolis fra Pireus, og da Arkhepolis var ute av stand til å betale tilbake renter så vel som kapital, fikk han Manes som erstatning. Jeg vil føre vitner for dere som bekrefter at jeg snakker sant.

Vitner

[21] Og, ærede rett, også fra følgende fakta vil dere kunne slutte at slavene tilhører Arethousios. For hver gang disse slavene kjøpte

bestemt straff for dem som ble dømt i henhold til deres bestemmelse. I saker under slike lover kunne partene enes om et forslag til straff som de fremmet for juryen, eller de kunne fremme hvert sitt forslag.

18 Pasion, Apollodoros' far, var en friggitt, fønikisk slave som hadde gjort gode forretninger. Han skjenket byen Athen gaver og ble eksepsjonelt tildelt athensk borgerrett.

inn frukt eller ble utleid til innhøsting eller påtok seg annet slags gårdsarbeid, var det Arethousios som gjorde avtale og inngikk kontrakt for dem. Som bevis på at jeg snakker sant, vil jeg føre vitner for dere også på dette.

Vitner

[22] Dere har nå hørt de bevisene som jeg hadde å fremlegge på at slavene tilhører Arethousios. Men jeg vil også ta opp den utfordringen de kom med til meg, og den jeg kom med til dem. De utfordret meg på det forberedende rettsmøtet, og sa at de var beredt til å overgi slavene til tortur til meg personlig, og det tilbudet håpet de skulle være et slags bevis for dem. [23] Men jeg svarte, i vitners nærvær, at jeg var villig til å gå med dem til rådet¹⁹ og ta imot slavene for tortur i samarbeid med rådet eller de elleve,²⁰ med den begrunnelse at hvis det hadde vært en privat sak mellom dem og meg og de hadde tilbudt slavene, så ville jeg ha akseptert, men i dette tilfellet tilhørte slavene byen, for kravet var fremsatt på byens vegne, og derfor burde også en offentlig tjenestemann gjennomføre torturen. [24] Jeg mente at det ikke var riktig av meg som en privatperson å torturere slaver som var offentlig eiendom, for jeg hadde ikke myndighet til å torturere dem, og det var heller ikke riktig at jeg skulle vurdere slavenes utsagn. Jeg mente at de elleve eller noen som var utpekt av rådet burde skrive ned slavenes forklaring, så forsegle det de hadde sagt og legge det frem for domstolen, slik at dere kunne høre det og på det grunnlag ta den avgjørelse dere fant riktig. [25] For hvis jeg hadde torturert slavene på egen hånd, ville disse her ha bestridt alt, men hvis det ble gjort av en tjenestemann ville vi ha forholdt oss tause, og tjenestemennene, eller de som rådet hadde utpekt, ville ha drevet torturen så langt de mente det var riktig. Dette var mitt forslag, men de nektet å gi slavene til noen tjenestemann, og ville heller ikke følge med til rådet.

Som bevis på at jeg snakker sant, kall frem vitnene som kan bekrefte det.

19 Rådet: gr. *Boule*, en komité på 500 mann som forberedte saker for folkeforsamlingen i Athen.

20 En slags politimyndighet.

Vitner

[26] Jeg mener det er flere grunner til å oppfatte disse mennene som skamløse når de gjør krav på det som tilhører dere, men ikke minst vil jeg avsløre dem for dere med deres egne lover. Da retten ville gi Arethousios dødsstraff, ba disse mennene retten om å straffe ham med bot, og meg om å akseptere den, og de var enige om å stå for betalingen i fellesskap. [27] Men så langt fra å betale det de har sagt de skal, gjør de i stedet krav på det som tilhører dere. Enda sier lovene at formuen til den som ikke betaler det han har forpliktet seg til overfor staten skal beslaglegges, slik at selv om slavene tilhørte dem, skulle de likevel være offentlig eiendom, hvis lovene hadde noe å si. [28] Før han skyldte staten penger, var de enige om at Arethousios var den rikeste av brødrene, men nå som lovene sier at eiendommen hans tilhører dere, da fremstår Arethousios som en fattig mann, og moren gjør krav på én del av eiendommene hans, og brødrene på en annen. Hvis de hadde ønsket å være redelige overfor dere, skulle de ha oppgitt hele hans formue, og så gått til motsøksmål hvis noen reiste krav om noe som var deres.

[29] Men hvis dere tenker over at det aldri vil være mangel på dem som krever som sitt det som tilhører dere – som gjør krav på deres medfølelse med foreldreløse slektninger eller kvinnelige arvinger²¹ som de finner opp for anledningen, eller snakker om alderdom og nød og en mor å forsørge, og ved å felle tårer over disse tingene som de særlig tror vil lure dere,²² forsøker å frata byen dens rett – hvis dere, derfor, ser bort fra den slags og nekter å gi dem medhold, da tar dere den riktige avgjørelsen.

21 Døtre uten brødre kunne arve, men måtte ha formynder, og måtte gifte seg med nærmeste mannlige slektning hvis denne ønsket det. Dette kunne skape vanskelige situasjoner.

22 Dette var vanlige metoder til å vekke rettens sympati, sml. Lysias, *Om oliventrestubben*, 41.